

Úvod

Mgr. Michaela Košútová Guillaume, PhD.

Odborný garant

Zrejme žiadna spoločnosť pred nami nedisponovala takým obrovským množstvom vizuálnych lákadiel, akým je vystavená tá súčasná, predovšetkým však mladí ľudia a deti. Je to len zopár rokov, čo sa nám cez internet podarilo prepojiť celý svet. Dnes už stačí len pár klikov na klávesnici a s patričným pripojením môžeme sledovať akúkoľvek informáciu, osobnosť či dianie kdekoľvek na svete. Nejde však len o bežný obraz. Už vizuálne umenie 20. storočia prinieslo obrovský vizuálny skok. Vizuálna kultúra dneška – obrazy a obrazové reprezentácie vďaka vyspelej obrazovej technológii doslova zaplavili svet a spôsobili vizuálnu presýtenosť. Rozpína vizuálna kultúra, tento svet neobmedzených možností má však svoje úskalia a riziká. Jedným z nich je sústredenie pozornosti von, na všetko iné, zaujímavé, exotické, to čo je pre nás neznáme, provokuje svojou tajomnosťou, láka k objavovaniu. Táto dostupnosť myriady vnemov prítlačlivých svojou farebnosťou, inakosťou a zážitkami rozptyľuje našu pozornosť a odvracia ju od toho bežného, nášho – domáceho. Svet, v ktorom dnes žijeme, umožňuje človeku žiť vo svojom vlastnom „vesmíre“ a vyskladať si ho podľa svojich preferencií a túžob. Tieto nové vesmíry sú stále viac virtuálne a stále viac nás oddeľujú od reality bežného dňa. Akým spôsobom je teda možné vzbudiť záujem o veci minulé, ukázať a sprostredkovať dnešným deťom a mladým ľuďom význam našej kultúry a kultúrnej identity, sprostredkovať im tradičné a nebyť tak úplne mimo ich vesmír? Aký je funkčný model vzdelávania a výchovy o udalostiach, javoch, materiálnej a nemateriálnej kultúre, ktoré nás predchádzajú?

Žiaľ, musíme skonštatovať, že náš systém povinného vzdelávania stanovený štátom a riadiacimi orgánmi škôl sa už dlhšiu dobu nachádza v kríze. Napriek snahám učiteľov i nadriadených orgánov, ktoré reformujú Štátny vzdelávací program sa nám stále nedarí vytvoriť model vzdelávania, ktoré by viac súviselo so životom a dávalo deťom väčší zmysel. V dnešnej dobe, v čase presiaknutom rýchlosťou, elektronizáciou, obrovskou dostupnosťou informácií naše mladé generácie prestávajú chápať, prečo by sa mali učiť učivo, ktoré im niekto predpíše, hoci oni ho vôbec nevnímajú ako potrebné, pretože je odtrhnuté od života, ktorý žijú. Koľko len otázok typu: aký má toto pre mňa význam (?), načo mi to bude v živote (?), si musia rodičia doma od detí vypočúť... Spôsob, akým sa k nim dostávajú kusé informácie, o ktorých niekto rozhodol, že sú dôležité, je pre ne stále náročnejšie sledovať, pretože v konkurencii dostupných, veľmi dynamických hier a elektronických vizuálnych a komunikačných prostriedkov nevidia tieto svojvoľné obsahy ako zmysluplné. Chýba im kontinuita, pripojenosť so životom, príbeh, ktorého líniu by mohli sledovať a prežívať.

V oblasti historických pamiatok, exponátov, archeologicky objavených predmetov či umeleckých diel máme obrovský potenciál, cez ktorý môžeme históriu a tradíciu

sprostredkovať dnešnej mladej generácii. Množstvo poznatkov o dejinných udalostiach, osobnostiach či umelcoch – toto bohaté kultúrne dedičstvo – dnes pretvárajú do edukatívneho materiálu najčastejšie múzejní a galerijní pedagógovia, ako aj viacerí odborníci v jednotlivých vedných disciplínach. Múzejná a galerijná edukácia má možnosť využívať špecifické prostriedky, ktoré môžu deťom sprostredkovať dôležité obsahy z našej minulosti a kultúry zaujímavou cestou, od orálnej histórie cez priamy dotyk s vizuálnymi artefaktami, historickými predmetmi... Cez interaktívne vstupy, hry či príbehy je možné deťom približovať poznatky, ktoré pramenia priamo zo života predchádzajúcich generácií a majú svoje kontinuum – svoj príbeh. Korene, domov, pôvod, história, tradícia, komunita, rodina, podobnosť, to sú hodnoty, ktorým rozumie zvyčajne človek, čo už nejaký čas strávil na tomto svete alebo pobýval nejakú dobu v zahraničí, kde zrazu nebolo mnohé z toho, čo považoval doma za samozrejmé. Hodnotu domova získavame až časom alebo ju objavujeme, keď sme mimo domova. Inakosť kultúrneho zázemia cudzej krajiny spôsobuje, že sa človek cíti vytrhnutý zo svojich koreňov. Čím viac skúseností človek má, tým viac chápe, že o miesto, kde žije, je potrebné sa zaujímať, starať sa oň a zachovávať ho.

V súčasnosti, v dobe globalizácie, keď vďaka virtuálnym možnostiam dochádza k prepájaniu kultúr, nastáva doslova hybridizácia kultúr, kde všetko je na dosah a nič už nemusí byť exotické ani exkluzívne, jednotlivé kultúrne tradície sa prestupujú, stráca sa kultúrna identita. Asi nie je možné tomu zabrániť (a to ani nie je naším cieľom), nielen multikulturalizmus, ale transkultúracia postupne zrejme nahradí kultúrnu čistotu jednotlivých národov a etník. Napriek tomu je tvorba kultúrnej identity zásadná. Bez kultúrnej identity nie je možné budovať vzťah k domovu ako k miestu, na ktorom prebývame, starať sa oň a rozvíjať ho. Bez vzťahu k domovu dôjde ľahko k rozpadu hodnôt. Ako hovorí Alexandra Brabcová, náš vzťah k svetu a k domovu je definovaný tým, že mu vládžeme, staráme sa oň a zodpovedáme zaň. Najmä v súčasnej dobe nás ohrozuje strata vzťahu k domovu, čím dôjde k narušeniu tejto trojjedinej rovnováhy, vinou čoho nám hrozí, že podľahneme egocentrickému individualizmu bez zodpovednosti. Hrozí nám preferencia kultúry rýchleho šťastia a konzumu. Z tohto dôvodu bude edukácia smerujúca k histórii a našim koreňom vždy dôležitou súčasťou vzdelávania a výchovy.

Doba, ktorú žijeme – dnešok, to je čas, kedy je nesmierne dôležité historické udalosti, osobnosti, ako aj vecné poklady našej kultúrnej identity vedieť deťom ukázať a sprostredkovať im k nim cestu, aby to neboli len fakty a predmety, ale živý odkaz našej minulosti. Mladá generácia reaguje dobre na príbehy, sú jej oveľa bližšie ako systematicky vyňaté kúsky vedeckého poznania interpretované v učebniciach ako nové učivo. Edukačný mimoškolský rámec – neformálne vzdelávanie – je priestor, kde je možné sledovať kontext, prepojenia a kontinuitu, čo podporuje záujem detí a mladých ľudí. Veci, javy, osobnosti a udalosti z minulosti už majú svoj príbeh, ktorý je usadený, zreteľný a je možné im ho sprostredkovať a získať tak ich záujem, vstúpiť do ich vesmíru.